

Když chce mít členka jednoho afrického kmene dítě, začne meditovat a medituje tak dlouho, dokud se jí v mysli neobjeví písnička. Melodie, která bude patřit budoucímu dítěti. Tu písničku žena zpívá svému ještě nenarozenému dítěti celou dobu těhotenství. Písnička je prvním zvukem, který právě narozené dítě uslyší. Písničku mu zpívá matka, otec, babička a dědeček, sourozenci i tety, kdykoliv je to potřeba. Když si kluk natluče koleno, když jde do školy, když je nemocný, když odchází do pralesa absolvovat iniciační obřad, když se žení, když umírá.

Zatímco v Evropě a v USA je hudba jakýmsi luxusem, něčím navíc, na většině území Afriky je pro tamní obyvatele hudba, zvláště rytmus, základem existence. Je nezbytná pro práci, k náboženským a iniciačním obřadům, k léčení, zní na pohřbech. Hudbě a tanci se děti učí právě tak jako se my učíme chodit a mluvit svým rodným jazykem. Afričané chápou hudbu jako most mezi viditelným a neviditelným světem. Lidský hlas a zvuky produkované hudebními nástroji vznikají jako důsledek přání neviditelné podstaty hudebníků a pronikají do světa neviditelné podstaty posluchačů, ale i duchů jejich předků. Hudba tak je potenciální možností a silou, která umožňuje udržovat a obnovovat harmonii člověka s vesmírem.

Hudba je pro Afričany paralelou sociální struktury jejich komunit – je polyrytmická, což znamená, že se hrají různé rytmy současně. Zatímco v běžné západní hudbě jen velmi zřídka můžeme slyšet více než dva rytmy současně, v africké hudbě běžně zní pět až šest rytmů najednou. Rytmická komplexnost většiny africké hudby koresponduje s komplexností melodickou a harmonickou: používané stupnice jsou většinou pentatonické a melodické fráze se opakují vždy trochu pozměněny. Podobně rytmicky komplexní jsou i africké tance. Hlava, horní část trupu, boky, ruce a chodidla tanečnicka se také pohybují polyrytmicky. Rytmus hudebníků se záměrně proplétá s rytmem tance a vždy jde o vzájemný dialog. Každý sólový tanečník, každý vesničan, tak vyjadřuje svou individualitu a zároveň oslavuje svou komunitu. Hudba pomáhá navozovat a obnovovat sociální pospolitost. Vesničané nejsou rozdělení na tanečníky a publikum – všichni jsou, do té míry, do jaké sami chtějí, účastníky slavnosti. Africká hudba nezná notaci, a tak si hudebníci musí pamatovat tisíce veršů a desítky rytmů. Někteří hudebníci používají speciální rostlinné prášky, aby posílili výkon své paměti, nebo potlačili negativní vliv trémy. Jsou pro každou komunitu velmi důležití, protože ochraňují společenskou morálku. Poklesne-li jejich morálka a víra, poklesne morálka a víra celé komunity.

Integrální částí tradičních afrických rituálů je trans. Ve stavu transu jedinec ztrácí své obvyklé vědomí. Afričané říkají, že tělo člověka, který je v transu, opanoval nějaký duch. Do transu se lidé obvykle dostávají během určitých rituálů a někdy tajných slavností. Jako v jiných kulturách, i v Africe se hojně vyskytuje stav transu, během kterého tanečníci hovoří nesrozumitelnými jazyky, které jsou považovány za poselství neviditelných světů. Tyto projevy jsou velmi ceněny a většinou záměrně vyvolávány. Někteří bubeníci se dokonce specializují na rytmickou hudbu, která u tanečnicků spolehlivě vyvolá trans, ačkoli sami nikdy do transu neupadají. Hudba a zvláště bubny se v Africe velice často užívají pro léčení nejrůznějších nemocí. Při různých rituálech hudebníci vycítí jakousi duševní rovnováhu nebo narušení vztahů z toho, jak vesničané tančí. Zjistí-li při tanci u někoho problém, nejprve o tom nemluví a dále tiše takového člověka pozorují. Pokud se ujistí, že jde o vážnější problém, navštíví rodinu postiženého a diskrétně jí sdělí své zjištění. Pokud jsou rodinou požádání o pomoc, začnou takového člověka léčit. Někdy je nemocný poslán pryč z vesnice – izolace a únik z prostředí, které možná potíže způsobilo, jsou také často silným terapeutickým

prostředkem. Někdy jsou předepsány léčivé byliny, většinou je ale aplikována příslušná léčba hudbou.

Proces léčby může být dlouhý, a tak pacient někdy bydlí v chýši hudebníka, aby tak mohl být bedlivěji pozorován. Hudebník – léčitel se snaží pomocí bylin, slov a hlavně tance vrátit pacientovi sebedůvěru a hlavně zdraví. Když je určena diagnóza, je uspořádán společenský léčebný rituál. Členové rodiny a hudebníci se shromáždí uprostřed vesnice, aby připravili společný tanec, který pomůže nemocnému vyhnat z těla zlého ducha. Nejprve se hraje hudba, která má přilákat lidi a duchy z vesnice a okolí. Když hudebníci cítí, že se shromáždilo dost lidí, přivedou nemocného, který poslední noc spal na posvátném místě. Hudebníci pak hrají rytmus, spojovaný s duchem, který posedl nemocného. Nejefektivnější je monotónní hudba. Některé rituály tak ve stále stejném rytmu trvají i několik hodin. Jakmile totiž hudebník zjistí, že určitý rytmus pacientovi vyhovuje a že funguje, nepřestává ho hrát. To se týká jak rytmu, tak jednotlivých tónů bubnu. Tradiční buben produkuje tři základní zvuky – nízký, střední a vysoký. Pokud např. nízký zvuk bubnu pacientův stav zhoršuje, měl by být vynechán. Případy hysterie se naopak zhoršují vysokými zvuky. Stabilizující, uklidňující rytmus pomáhá nemocnému nalézt a ustálit tělesnou a psychickou rovnováhu.

Proto afričtí bubeníci většinou neimprovizují. V současné době je i u nás v módě hra na africké džembe a hráči se scházejí ke společným improvizovaným bubenickým seancím. Výsledek je ale typicky evropský: všichni se snaží hrát všechno, co nejhlasitěji a nejrychleji, každý, kdo jen trochu umí do bubnu udeřit, chce hned sólovat. Princip africké polyrytmie je ale založen právě na precizní hře jednoho jediného rytmu po velmi dlouhou dobu (v tom nejjednodušším základu je to prolínání dvoudobého a třídobého rytmu). Každý bubeník ovládá svůj zdánlivě jednoduchý rytmus tak dokonale, že jej může hrát celé hodiny, uprostřed kakofonie jiných rytmů desítek jiných bubeníků a nikdy se nesplete. Právě kombinace takto přesně zahraných jednoduchých rytmů dá ve výsledku hry celé skupiny bubeníků onen charakteristický africký vynález, pulsující magickou polyrytmii.

Pokud to léčba vyžaduje, používají se rychlé rytmy, aby se tělo pacienta zenergetizovalo. Někteří léčitelé dokonce své pacienty povzbuzují údery holí. Právě tak jako v zenovém buddhismu, nejde o trest nebo sadismus, ale o velmi účinnou terapii. Dosáhne-li se katarze, hudba ještě pokračuje, dokud se pacient zcela nezklidní a pak je pro ustálení léčivého procesu opět hrán delší dobu monotónní rytmu.

Nalezení toho správného rytmu je to nejsložitější, co hudebníka čeká a co se musí celá léta učit. Hudebník se musí naladit na pacientovu mysl a jeho niterné potřeby. Jedině tak může být léčba efektivní.

V Evropě i v Africe se v některých nemocnicích pokoušeli lékaři nalézt nějaké hlavní zásady tradiční léčby hudbou, aby je pak sami mohli začít používat. Jenže to nefungovalo. Chybělo to, co je z afrického hlediska nejdůležitější – víra. Západní věda a medicína je založena na objektivizujícím a neutrálním postoji, zatímco africká verze léčení vyžaduje absolutní osobní nasazení léčitele a víru komunity v jeho umění.